

Antikens kultur och samhällsliv
Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet
ARK M04
Handledare: Charlotte Wikander
VT 2009

Fanny Kärfve

HAVE

En förstudie av faucesmosaiker i Pompeji

ABSTRACT

The aim of this essay is to discuss the possibilities for a large scale investigation of the *fauces* mosaics that are preserved in Pompeii, and to examine what symbol value they had and how they communicated social order in a Roman society. The essay is structured as a synopsis that aims to investigate suitable ways to approach this field of study and lay the ground for a large scale empirical study. I have investigated different approaches to analyse the field and thoroughly discussed ways to use Ray Laurence's (1994) methodology to answer the following questions: Which houses in Pompeii have a mosaic floor in their entrances and where are these houses situated? Is it possible to determine whether or not these house owners chose to decorate their entrances due to the location of their houses: i.e. is it possible to see a deliberate choice from these house owners?

The main question of this essay is whether or not Laurence's methodology of the patterns of movement could provide a solid ground for an inquiry like this. The conclusion is that this methodology will be an effective analytical framework that will shed light on these questions and enhance our knowledge of how *fauces* mosaics were used to communicate symbols of status to specific profession groups in the Roman society.

Keywords: *fauces*, Pompeii, Ray Laurence, mosaics, patterns of movement

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

I. INLEDNING

- a. Presentation av ämne och syfte s. 2
- b. Materialet och dess avgränsning s. 3
- c. Metod och källkritik s. 4
- d. Forskningshistorik och det aktuella forskningsläget s. 5

II. BAKGRUND s. 7

- a. Staden Pompeji s. 7
- b. Fauces s. 8

III. RAY LAURENCES UNDERSÖKNINGAR AV POMPEJI s. 10

IV. FAUCESMOSAIKERNAS DISTRIBUTION I POMPEJI – EN DISKUSSION OM RÖRELSEMÖNSTER s. 16

- a. Husens placering i staden samt beskrivning av faucesmosaikerna s. 17
- b. Husens placering i relation till varandra s. 21
- c. Husens placering utifrån Laurences resultat s. 22
- d. Husens arkitektoniska status s. 24

V. SAMMANFATTNING s. 30

VI. BIBLIOGRAFI s. 32

VII. BILAGA s. 36

I. INLEDNING

a. Presentation av ämne och syfte

Av de över tusen hus som finns bevarade i Pompeji är det i dagens läge endast 22 hus som har mosaikgolv i *fauces*. Flera av dessa mosaiker framställer djur som hundar, delfiner, vildsvin, men också en björn. Även inskrifter finns representerade: *Cave canem* i Casa del Poeta Tragicos hus, *Have* framför Casa del Faunos port, *Have* i Casa dell'Orso samt *Salve lucro* i Casa di Vedius Siricus. Syftet med denna uppsats är att studera distributionen av dessa 22 hus i staden och försöka undersöka huruvida det finns en medveten plan bakom läggandet av mosaikerna utifrån placeringen av husen i staden.

Formen för denna uppsats kommer att ses som en synopsis, vilket betyder att uppsatsen kommer att fungera som en studie inför en kommande större undersökning. Resultatet blir att materialet om de 22 mosaikerna *i sig* inte kommer att stå i främsta fokus, utan att uppsatsen snarare kommer att utgöras av en teoretisk diskussion om berörda hus och deras relation till stadens gatunät. För att kunna genomföra en större undersökning krävs det dels mer tid, dels datainsamling på plats i Pompeji. Således får denna masteruppsats utgöra ett första försök att besvara frågan om den undersökta metoden är lämplig för att kunna genomföra en större undersökning.

De frågor som kommer att ligga till grund är följande: Vilka hus i Pompeji har mosaikgolv i *fauces*? Var i staden är dessa hus placerade? Hur kan den sociala aktiviteten ha sett ut på de berörda gatorna? Går det att utröna om det fanns ett medvetet läggande av dessa mosaiker utifrån placeringen av husen i staden? Slutligen, lämpar sig den valda metoden som används i denna uppsats för en större undersökning av *fauces*mosaikerna i Pompeji?

Många av dessa *fauces*mosaiker är välkända och merparten av dem återfinns i väldokumenterad forskning. Det som dock intresserar och fascinerar mig beträffande mosaikerna är just deras funktion som dekor i *fauces*. Mig veterligt finns det ingen samlad forskning över stadens alla *fauces*mosaiker, och således har inte dessa heller diskuterats utifrån deras position som markör mellan det privata hemmet och den offentliga gatan.

b. Materialet och dess avgränsning

Uppsatsens källmaterial kommer att bestå av studier av de 22 pompejanska hus som har mosaikgolv i fauces. Ur en källkritisk aspekt är det troligt att det har funnits fler hus i Pompeji med mosaikgolv i fauces. Men idag finns endast dessa kvar att studera (se vidare avsnitt I.c.). Utifrån en analys av deras placering i staden kommer jag i en teoretisk diskussion att se om det är möjligt att nå en djupare förståelse av det sociala stadslivet i Pompeji. I denna diskussion kommer forskning om rumsliga förhållanden samt det offentliga livet kontra det privata i staden att utgöra grund. För Pompejis del utgör Ray Laurences forskning, *Roman Pompeii. Space and society*, en av de främsta kring studiet av staden ur en rums- och tidsaspekt.

De hus i Pompeji som har faucesmosaiker är följande:

1.Casa di Paquio Proculo, I.7.1	hund i svartvitt
2.Casa di Cecilio Giocondo, V.1.26	hund i svartvitt
3.Casa delle Vestale, VI.6-8	två vita mosaiker med kvadrater med svart mönster
4.Casa del Poeta Tragico, VI.8.3-5	hund i svartvitt
5.Casa dell’Ancora, VI.10.7	ankare i svartvitt
6.Casa del Fauno, VI.12.2	geometrisk med olika färger samt inskriften <i>have</i> på gatan
7.Casa di M. Caesius Blandus, VII.1.40	delfiner i svartvitt
8.Casa di Vedius Siricus, VII.1.47	opus signinumgolv, men med rader av vita tesserae samt inskriften <i>salve lucro</i>
9.Casa dell’Orso, VII.2.45	björn i brunt och rött på vit grund samt inskriften <i>have</i>
10.Casa del Marinaio, VII.15.2	geometriskt mönster i svartvitt
11.Hus VII.16.13	blomstermönster och kantharoi i svartvitt
12.Casa di Aulo Umbricio Scauro, VII. 16.15	vit mosaik med svart bård
13.Casa di Championnet I, VIII.2.1	svart mosaik med vit bård med stenar
14.Casa dei Mosaici Geometrici, VIII.2.16	vit mosaik med svart rutmönster
15.”Palaestra”, VIII.2.23	brottare i svartvitt
16.Casa del Cinghiale II, VIII.2.26	vildsvin i svartvitt
17.Casa di Giuseppe II, VIII.2.29	svart med vit bård och röda marmorstenar
18.Casa del Cinghiale I, VIII.3.8	vildsvin och hundar i svartvitt

19.Casa di Marco Lucrezio, IX.3.5	vit mosaik med svart bård
20.Hus IX.5.6	vit mosaik med svart bård
21.House of the Restaurant, IX.5.14	blomstermönster i svartvitt
22.Casa del Centenario, IX.8.6	delfin och sjöhäst i svartvitt

Vad gäller husens namn har jag följt den moderna italienska namnsättningen, men i enstaka fall har inte denna kunnat hittas - därav det inkonsekventa namnbruket.

c. Metod och källkritik

Uppsatsens metod kommer att grunda sig i en studie av den engelske forskaren Ray Laurences forskning rörande staden. I *Roman Pompeii. Space and society* (1994) diskuterar Laurence distributionen av diverse offentliga verksamheter och byggnader såsom *cauponae* (krogar), altare, verkstäder och fontäner. Tillsammans med undersökningar av distributionen av graffiti på fasaderna samt antal husportar på en gata, avser Laurence etablera ett rörelsemönster för den pompejanske medborgaren. En metod liknande den som använts av Laurence kommer att användas för min undersökning av faucesmosaikernas distribution i Pompeji (dock kommer inte alla Laurences tillvägagångssätt att redovisas, utan endast de som är relevanta för denna uppsats). Utöver Laurences forskning kommer jag även att inbegripa, om än i mindre skala, annan forskning som har bedrivits om offentlig rumslighet i Pompeji.

Inledningsvis ges en kort överblick av den privata arkitekturen i Pompeji (kap. II a.), vilken är sammanlänkad med avsnittet om husens fauces och deras funktion (kap. II b.). Härfter följer redogörelsen för Laurences forskning om Pompeji (kap. III). Slutligen diskuteras uppsatsens källmaterial – faucesmosaikerna – utifrån ovannämnda forskning (kap. IV) och på detta följer en kort sammanfattning (kap. V) och en bildbilaga (kap. VII).

Två av uppsatsens faucesgolv skiljer sig från de övriga i det avseende att dessa golv inte är mosaikprydda. Det ena huset (Casa di Vedius Siricus) har ett *opus signinum*-golv, men får ingå i denna granskning på grund av den inskrift av *tesserae* som finns. Det andra huset (Casa delle Vestale) är aningen speciellt så till vida att det inte är husets fauces som har mosaikgolv utan två flankerande ”väntrum”. Av de 22 studerade faucesmosaikerna är

det 17 hus som har helt bevarade golv (hit räknas de två golv som är delvis täckta av grus). Av de fem golv som inte finns bevarade i sin helhet har merparten oftast bara kanterna kvar, men man kan ändå skapa sig en bild av hur mosaikerna kan ha sett ut. Den totala siffran på 22 faucesmosaiker är troligtvis inte den ursprungliga; sannolikt har det funnits fler hus i Pompeji som har haft mosaikprydda faucesgolv. Den viktigaste källkritiska aspekten av Pompeji är att denna stad endast är utgrävd till 75 %, något som man måste ha i åtanke när man studerar detta antika samhälle. Vad gäller mosaikerna kan, av dagens situation att döma, fler faucesmosaiker antingen ha gått förlorade eller kanske t o m finnas kvar *in situ*, men vara täckta av grus eller gräs, eller, slutligen, finnas omplacerade på Nationalmuseet i Neapel. Dock har inte den moderna forskning om mosaiker i Pompeji som jag har studerat givit upplysningar om någon ”okänd” mosaik.¹ Därför är jag övertygad om att en undersökning av de idag existerande 22 mosaikerna kan ge en någorlunda korrekt bild över faucesmosaikernas distribution i Pompeji.

Det ska även nämnas att den dokumentation som finns över de 22 husen är ytterst ojämn; somliga hus finns omnämnda i stort sett varje större verk som har skrivits om pompejansk arkitektur, medan ett par andra knappt omnämns alls. I dessa fall har endast hemsidan www.pompeiiinpictures.com varit till hjälp för min dokumentation av stadens faucesmosaiker.

d. Forskningshistorik och det aktuella forskningsläget

Den äldre forskningen om Pompeji har tenderat att belysa staden för dess konst och kultur (till exempel väggmålningar, statyer, arkitektur etc). Således prioriterades samhällliga frågor bort, och det är först i senare tid som forskningen om Pompeji har tagit itu med det forna samhälle som staden en gång utgjorde.² En av de banbrytande insatserna stod R. A. Raper för med studien ’The analysis of the urban structure of Pompeii: a sociological examination of land use (semi-micro)’ i samlingsvolymen *Spatial*

¹ Astrid Schoonhoven omnämner en mosaik med inskriften *Lucrum gaudium* i hus VI.14.39, men denna mosaik pryder inte husets fauces, som Schoonhoven påstår, utan i själva verket atriets impluvium; se Pernice 1938, s. 48; Schoonhoven 2003, s. 23.

² Laurence 2003, s. 6.

archaeology från 1977.³ Härefter har den romerska arkitekturen kommit att studeras ur andra infallsvinklar än tidigare och betydande insatser har gjorts av bl a Lawrence Richardson (*Pompeii. An architectural history* 1988), John R. Clarke (*The houses of Roman Italy, 100 B.C.-A.D. 250. Ritual, space, and decoration* 1991), Andrew Wallace-Hadrill (*Houses and society in Pompeii and Herculaneum* 1994), Ray Laurence (*Roman Pompeii. Space and society* 1994), Paul Zanker (*Pompeii. Public and private life* 1995), Mark Grahame (*Reading space: social interaction and identity in the houses of Roman Pompeii* 2000), Penelope M. Allison (*Pompeian households. An analysis of the material culture* 2004) och Roger Ling (*Pompeii. History, life and afterlife* 2005).

Den mest aktuella forskningen har inte sällan influerats av Ray Laurences undersökning av Pompeji, och här kan nämnas Jeremy Hartnetts undersökningar av distributionen av gatubänkar i Pompeji (2008) samt dennes avhandling om romersk arkitektur såsom social representation (2003), E. E. Poehlers granskning av Pompejis trafikmönster (2006) samt S. J. R. Ellis' studie i distributionen av krogar i Pompeji (2004). Till denna skara hör även Astrid Schoonhovens avhandling *Metrology and meaning in Pompeii. The urban arrangement of Regio VI* från 2003.

Vad beträffar forskningen om mosaiker i Pompeji framstår Marion Blakes dokumentationsarbete i *Memoirs of the American Academy in Rome* från 1930 fortfarande som det mest gedigna. Härefter kommer Erich Pernices forskning i *Die hellenistische Kunst in Pompeji* från 1938. I mer modern tid har John R. Clarke studerat stadens svartvita mosaiker (*Roman black-and-white figural mosaics* 1979) och på det allmänna området kring romerska mosaiker finns forskning av Roger Ling (*Ancient mosaics* 1998) och Katherine Dunbabin (*Mosaics of the Greek and Roman world* 1999). Som en ovärderlig hjälp för Pompejiforskaren finns två italienska samlingsvolymerna över stadens alla hus och dekorationer (*Pittura e pavimenti di Pompei* 1981-1992, och *Pompei: pitture e mosaici* 1990-2003).

³ Robinson 1997, s. 135; Schoonhoven 2003, s. 22.

II. BAKGRUND

I det första avsnittet av detta kapitel kommer en kort översikt att ges över staden Pompeji och dess privata arkitektur, d v s bostadshusen till skillnad från den offentliga arkitekturen. I samband med denna översikt kommer stadens olika kvarter och gatunät att presenteras, i ett försök att uppmåla en helhetsbild. I kapitlets andra avsnitt presenteras husens ingångar, fauces, något närmre.

a. Staden Pompeji

Den samnitiska staden Pompeji blev en romersk koloni år 80 f.Kr., men redan vid denna tid var Pompeji en gammal stad som hade stått under grekiskt inflytande. Omkring 100-talet f.Kr. hyste Pompeji många imponerande offentliga byggnader samt privatresidens, vars arkitektur uppvisade många hellenistiska drag.⁴ Efter den romerska koloniseringen kom stadens utseende att genomgå förändringar. Det hellenistiska arvet kom att blandas med de romerska idealen, vilket skulle innebära en guldålder mellan åren 80 och 30 f.Kr.⁵ Under denna tid uppfördes flera lyxiga villor utanför staden. Härefter följde en tid av nedgång vad gäller nybyggnation, och de nya hus som uppfördes var enkla och anspråkslösa. Under slutet av den augusteiska eran fick Pompeji en ny blomstring och välbeställda invånare bidrog med donationer till nya tempel, den stora teatern och den stora palaestran. Under följande årtionden tillkom stora villor, men anmärkningsvärt få stadshus. Den jordbävning som drabbade Pompeji år 62 kom att förändra hela staden och dess arkitektur, och vid tiden för det ödesdiga vulkanutbrottet år 79, var invånarna fortfarande i full gång med att renovera och reparera sina hus.⁶

Pompeji var i huvudsak uppbyggd kring två huvudleder: Via di Stabia (och Via di Vesuvio) i nordsydlig riktning och Via dell'Abbondanza i östvästlig riktning.⁷ Den senare huvudleden sammankopplade staden med dess sjötransporter: öster om staden låg floden

⁴ Zanker 2000, ss. 32-33.

⁵ Richardson 1989, s. xx.

⁶ Richardson 1989, s. xxi.

⁷ Namnen på Pompejis gator och stadsportar är moderna. Vad gäller gatunamnen finns inga antika belägg för att det har funnits några, medan stadsportarnas namn sannolikt överensstämmer med de antika benämningarna; se Ling 1990, ss. 205-208.

Sarno och väster om staden låg havet. Den nordsydliga huvudleden stod i förbindelse med Pompejis omgärdande landsbygd.⁸ Den ursprungliga staden utgjordes av ett oregelbundet gatunät kring forum i den sydvästra delen. Efter hand som staden växte blev gatunätet allt mer rätvinkligt.⁹ Av stadens 9 regioner¹⁰ var bebyggelsen tämligen tät i sex stycken. I regionerna I, III, IV, V, VI och IX fanns merparten av stadens hus, medan regio II i sydöst var den stadsdel som hade minst antal hus, mycket på den stora amfiteater och palaestra som upptog stora ytor¹¹ samt vinodlingar och annan uppodlad mark.¹² Den sista fjärdedelen som ännu inte är utgrävd upptar delar av regionerna I, III, IV, V och IX (se karta över Pompeji, fig. 23)

För att kunna diskutera staden Pompeji och dess stadsdelar är det av yttersta vikt att inte göra en jämförelse mellan den antika staden och en stad av idag. Modern forskning vill visa att Pompeji inte uppvisade någon zonindelning vad gäller samhällslig och ekonomisk klasstillhörighet. Staden tycks alltså inte ha haft segregerade stadsdelar, utan affärer och verkstäder fanns inhysta intill bostadshus (oavsett husens status) samtidigt som enkla hus stod granne med mer förnäma hus.¹³ Dock karaktäriseras somliga regioner likväl av en viss typ av bebyggelse eftersom staden uppenbarligen präglades av olika samhällsklasser: regio VI inrymde lite finare hus medan de centrala delarna av regionerna VII, VIII och IX ska ha rymt de lite enklare husen.¹⁴

b. Fauces

Bostadshuset i Pompeji uppvisar en stor inbördes skillnad: man kan finna mindre och enkla hus utan statuspräglad arkitektur, lika väl som atriumhus. Den senare uppvisar många inbördes skillnader (flera atrier och/eller persistylträdgårdar).¹⁵ För atriumhusens

⁸ Laurence 2003, s. 103.

⁹ Laurence 2003, ss. 15-16.

¹⁰ Denna indelning av staden i regioner gjordes av dåvarande soprintendente, Giuseppe Fiorelli, på 1860-talet i ett försök att återskapa den antika indelningen: Schoonhoven 2003, s. 29; Grahame 2000, s. 39. Enligt Ling finns dock inga tecken på att den pompejanska befolkningen själv numrerade staden: Ling 1990, s. 204.

¹¹ Ling 2005, s. 147.

¹² Raper 1977, s. 200.

¹³ Raper 1977, ss. 216-217; Owens 1996, ss. 20 och 24.

¹⁴ Robinson 1997, ss. 137-139.

¹⁵ Robinson 1997, s. 140.

del fanns inte sällan en arkitektonisk axel kallad *fauces-atrium-tablinum*-axeln, vilken var en viktig markör för ägarens ekonomiska och sociala ställning i samhället.¹⁶ En blick in i huset från dörren vägledde besökaren, via *fauces*, till atriet och slutligen fram till *tablinum*, där husets *paterfamilias* tronade.¹⁷ Här mottog denne morgonens *clientela*, vilka kunde tillbringa sin väntan antingen i atriet, i förrum, eller, i somliga fall, på bänkar utanför husets fasad.¹⁸ Denna främre del av huset var av mer offentlig natur; här fick gästen tillåtelse att vistas utan några större hinder. Den bakre delen av huset däremot, som inrymde både *tricliniet* och måhända *peristylträdgården*, var präglad av den privata sfären. Som gäst fick man tillträde först vid inbjudningar av husets *paterfamilias*.¹⁹

Vad beträffar termen *fauces* tycks inte denna ha varit det begrepp romarna själva valde som benämning av ingångskorridoren. Istället tycks *vestibulum* ha varit det mer gängse ordvalet.²⁰ Inom den moderna forskningen brukar ingången till ett romerskt hus, lite slarvigt, kallas för *etdera* ordet. I själva verket kan ett romerskt hus ha både en *vestibulum*, d v s ett litet ”förrum” precis intill gatan (där väntande klienter kunde uppehålla sig),²¹ och *fauces*.²² Däremot är det själva ingångskorridoren, innanför dörren, som benämns *fauces* (och inte alla hus har både *vestibulum* och *fauces*). Denna korridor är trång, smal och tenderar som oftast att slutta något uppåt. Det är också i dessa utrymmen som majoriteten av de svartvita mosaikerna i Pompeji påträffas.²³

Ingången till ett hus är den självklara gränsen mellan den offentliga och privata sfären, och såsom detta fungerade *fauces* som en kommunikativ plats. Här kunde den förbipasserande få en blick in i det privata hemmet om dörrarna stod öppna.²⁴ I dylika fall kunde den sannolikt välbärgade ägaren låta en portvakt (och kanske en vakthund) hålla uppsikt över de öppna dörrarna, något som tycks ha varit en relativt vanlig företeelse i

¹⁶ Grahame 2000, s. 90.

¹⁷ Hales 2003, s. 107.

¹⁸ Hartnett 2008.

¹⁹ Grahame 2000, ss. 138-140.

²⁰ Leach 1997, ss. 53-54.

²¹ Leach 1997, s. 54.

²² En del forskare vill mena att det inte finns några *vestibula* i de pompejanska husen eftersom det här inte finns rum nog åt att hysa dessa stora *receptionsutrymmen* som i ren konkret bemärkelse ska finnas *framför* ingången: Grahame 2000, s. 94. Leach är i stort sett enig, men nämner att det trots allt finns ett par exempel på *vestibula* i Pompeji; Leach 2004, s. 23.

²³ Clarke 1979, s. 9.

²⁴ Hales 2003, s. 107. Både Grahame och Balch menar att *faucesporten* slogs öppen på morgonen och förblev så under (en del av) dagen: Grahame 2000, s. 90; Balch 2008, s. 270.

Rom.²⁵ Somliga hus hade ytterligare en dörr i vestibulen; rättare sagt på dess ena sidovägg. Denna dörr ledde in till huset och var avsedd för den enskilde besökaren, för vars skull man således kunde låta bli att öppna de tunga träportarna.²⁶

III. RAY LAURENCES UNDERSÖKNINGAR AV POMPEJI

I sitt arbete *Roman Pompei. Space and society*, från 1994, har Ray Laurence för avsikt att studera Pompeji utifrån rumsliga analyser. Som bokens undertitel anger är begreppen *samhälle* och *rumslighet* två samverkande faktorer som inte går att särskilja när en stads kulturella identitet ska undersökas.²⁷ Laurences forskning rörande Pompeji är grundlig; stadens framväxt och arkitektur behandlas ingående liksom distributionen av olika typer av verkstäder, fontäner, altaren och värdshus i de olika kvarteren. Med detta som bakgrund diskuterar Laurence vidare invånarnas olika rörelsemönster, vilket bl a resulterar i att han kan fastställa att somliga kvarter mer än andra präglades av invånarnas avvikande beteende. Detta gäller för kvarter med bordeller, krogar och värdshus.

Den teoribildning som Laurence grundar mycket av sin forskning på är kultur- och urbangeografiska studier. Exempel på sådana är de svenska forskarna Torsten Hägerstrands och Tommy Carlsteins undersökningar. Denna inflytelserika inriktning av urbangeografi vill göra gällande att varje individ har ett specifikt rörelsemönster som centrerar sig kring hem, arbete och fritid. Vissa aktiviteter, t e x arbete, är reglerade i tid och rum, varvid ett rytmiskt rörelsemönster uppstår, på vilket det urbana samhället grundar sig.²⁸ Med hjälp av ovannämnda teori, samt utifrån teorier om rumslighet baserade på Hillier & Hanson,²⁹ har Laurence på ett fascinerande sätt lyckats levandegöra Pompeji och dess sociala gatuliv.

De första undersökningarna Laurence genomför är att lokalisera stadens offentliga *altare* och *fontäner*. Sammanfattningsvis kan det konstateras att de 26 altaren och de 38

²⁵ Laurence 2003, s. 88.

²⁶ Brothers 1996, s. 41.

²⁷ Laurence 2003, ss. 10-11.

²⁸ Laurence 2003, s. 122. Se vidare Carlstein 1984, ss. 38-64; Herbert & Thomas 1982, s. 362.

²⁹ Hillier & Hanson 1984.

fontänerna påträffas i synnerhet i gatukorsningar och huvudleder.³⁰ Nästa steg i undersökningen berör den omstridda frågan om Pompejis ekonomiska karaktär. Laurence vill varken se Pompeji som en konsumerande *eller* producerande stad, utan konstaterar istället hur komplex den ekonomiska situationen kunde vara för en romersk stad som både producent *och* konsument.³¹ Den urbana ekonomin i Pompeji var främst koncentrerad kring småskalig verkstadsproduktion, där den enskilda verkstaden försåg invånaren med en specialiserad produkt.³² Den första undersökningen på detta område gör Laurence över *bageriernas* spridning i staden, vilka tycks vara ojämnt fördelade. Ett par bagerier ligger i anknytning till forum, men majoriteten (d v s bagerier *med* kvarnar) påträffas längs med Via di Stabia samt i stadens norra del. Orsaken till denna ojämbna spridning tror Laurence är att kommunikationen med den omgärdande landsbygden (varifrån säden kom) skedde via de norra portarna.³³ Däremot finns en majoritet av bagerier *utan* kvarnar i de mer centrala delarna av staden och i synnerhet i regio VII, öster om forum. Eftersom dessa bagerier inte behövde lika mycket rumsligt utrymme som de med kvarnar, kunde de trängas med andra verksamheter i centrum.³⁴ Sammantaget beräknas Pompeji ha haft 41 bagerier; 31 stycken med kvarnar och 10 stycken utan.

Nästa undersökningsområde rör stadens *textilverksamhet*, vilken kan delas upp på tre områden: *officinae lanifricariae* (verkstäder med färgkar och ugnar – 14 stycken), *fullonicae* (verkstäder med färgkar och ”trampstolar” (treading stools) – 9 stycken) och *officinae tinctoriae* (också verkstäder med färgkar och ugnar – 7 stycken).³⁵ Den generella bilden av textilverkstäder är att de var placerade i de centrala delarna av staden, men t ex inte i den östra delen där större bostadshus fanns.³⁶ Det sista undersökningsområdet, vad gäller Pompejis ekonomiska karaktär, rör *metallverkstäder*. Merparten av dessa fanns belägna längs huvudlederna och tycks inte ha varit koncentrerade till ett specifikt område. Däremot finns en avsaknad av dessa verkstäder i

³⁰ För karta över distributioner av altaren och fontäner, se Laurence 2003, ss. 43 och 47.

³¹ Ibid. ss. 51 och 68-69.

³² Ibid. s. 55.

³³ Ibid. ss. 55 och 57.

³⁴ Ibid. s. 57. För karta över distributionen av bagerier både med och utan kvarn, se ss. 58-59.

³⁵ Ibid. s. 61. Laurence använder sig här av Moellers (1976) definition av textilverkstäder. För karta över distributioner av de tre verkstadstyperna, se ss. 60, 62-63.

³⁶ Ibid. ss. 61 och 64.

centrum och öster om forum samt i regio VIII. I Pompeji har 12 stycken metallverkstäder kunnat lokaliseras.³⁷

Nästa steg i analysen av pompejanarens urbana rörelsemönster utgörs av Laurences granskning av de områden och kvarter som räknades som de ickerespektabla. I dessa kvarter präglades det sociala livet av krogliv med tillhörande dryckeslag, spel och prostitution. Länge beräknades det ha funnits uppemot 35 *bordeller* i Pompeji, något som i mer kritiska analyser har krympts ner till nio. Av dessa var majoriteten bordeller lokaliserade till stadens centrala kärna, öster om forum.³⁸ Vid sidan av bordeller tittar Laurence på lokaliseringen av *caupona*e (vårdshus) och *popina*e (krogar), vilka är verksamheter som båda är starkt förknippade med spel och prostitution. *Caupona*e tenderar att finnas belägna nära stadsportarna, men även i regio VII, öster om forum. Den generella bilden är att dessa vårdshus befann sig långt från kvarter med privatresidens, och antalet uppskattas till 34 stycken i staden.³⁹ Vad beträffar *popina*e ska mönstret ha varit en mer jämn spridning över staden, men ändå med en starkare koncentration kring huvudlederna till stadsportarna. Områden som inte hade många av dessa krogar var bl a merparten av regio VIII, delar av regio I samt kvarteren kring forum. Uppskattningsvis kan det ha funnits hela 124 stycken *popina*e i Pompeji.⁴⁰

Efter denna genomgång av distributionsmönstret i staden övergår Laurence till att diskutera den sociala aktiviteten på gatorna. För att kunna bilda sig en uppfattning om detta väljer han att räkna antalet dörrar på en gata eftersom dörrar utgör den främsta markören mellan offentligt och privat samtidigt som själva antalet kan reflektera vilken nivå den sociala aktiviteten på just den gatan låg. Laurences metod är således att räkna alla gators dörrar, vilket resulterar i formeln:

$$\text{”Occurrence of doorways} = \frac{\text{length of street in meters}}{\text{number of doorways}}\text{”}^{41}$$

³⁷ För karta över distributionen av metallverkstäder, se *ibid.* s. 64. För karta över alla (igen)kända verkstäder i Pompeji, se s. 66.

³⁸ *Ibid.* s. 73. För karta över distributionen av bordeller, se s. 77. För vidare läsning om bordeller, se Wallace-Hadrill 1995.

³⁹ Laurence 2003, s. 81. För karta över distributionen av *caupona*e, se s. 82.

⁴⁰ *Ibid.* ss. 81 och 84. För karta över distributionen av *popina*e, se s. 83.

⁴¹ *Ibid.* s. 89.

Med hjälp av denna formel kan Laurence urskilja ett mönster av fyra grupperingar. I grupp 1 ingår de gator som har dörrar inom var sjätte meter, vilka till stor del är stadens huvud- och genomfartsleder såsom Via dell'Abbondanza, Via di Stabia och Via di Nola. Här ingår även de gator som har direkt anknötning till forum samt den stora Via di Mercurio i regio VI.⁴² Grupp 2 inbegriper de gator som har en dörrfrekvens mellan var 6-10:e meter. I synnerhet rör det sig om gatorna till Porta di Nocera i sydöst och gatorna som anknöter Via di Stabia med amfiteatern.⁴³ Nästa grupp är grupp 3, vars dörrfrekvens ligger mellan var 11-15:e meter. Dessa gator ligger främst i stadens västra del och den sociala aktiviteten på dessa gator tycks ha varit relativt låg.⁴⁴ Den sista gruppen, slutligen, är grupp 4 som inbegriper en dörrfrekvens på mer än var 15:e meter. Dessa gator ligger alla i den sydöstra delen av staden, vilken var förbunden med jordbruksmarker.⁴⁵ Det mönster som framträder med hjälp av denna metod är att vissa gator och stråk (naturligt) präglades mer än andra av livlig social aktivitet.

Vidare företar sig Laurence att undersöka huruvida graffiti på husfasaderna kan ge en fingervisning om nivån på gatans sociala aktivitet. Baserad på ovannämnda metod framläggs följande formel:

$$\text{”Occurrence of messages} = \frac{\text{the length of the street}}{\text{number of messages}}\text{”}^{46}$$

Laurence påpekar dock svårigheterna med att använda denna metod, vilket grundar sig i att metoden är unik för Pompejis del. Även brister i äldre graffitidokumentation gör bilden komplicerad precis som det faktum att de gator som har färre dörrar således också har mer utrymme kvar på fasaderna att bli nerklottrade. Trots problemen lyckas Laurence urskilja fyra grupper. Ur den första gruppen, grupp 1, återfinns de gator som har en graffitifrekvens på mer än var fjärde meter. För denna grupp gäller stadens många huvudleder och som sådana fungerande som transportsträckor till, exempelvis, stadspartarna. Således är dessa gator präglade av livlig aktivitet, inte bara av dem som bor där, utan även av dem som passerar förbi. Mycket graffiti men relativt få dörrar

⁴² Ibid. ss. 91 och 94. För karta över grupp 1, se s. 92.

⁴³ Ibid. s. 94. För karta över grupp 2, se s. 92.

⁴⁴ Ibid. s. 94. För karta över grupp 3, se s. 93.

⁴⁵ Ibid. ss. 94-95. För karta över grupp 4, se s. 93.

⁴⁶ Ibid. s. 96.

indikerar att dessa gator var mer präglade av förbiströmmande rörelse än social interaktion. Till denna grupp 1 hör även gator till amfiteatern från Via di Stabia samt Via di Mercurio i regio VI.⁴⁷ Grupp 2 har en graffitifrekvens mellan var 4-8:e meter. Gruppen inbegriper gator med mindre social aktivitet och utgörs främst av de gator som *inte* leder till någon stadspart, men ändå är transportstråk.⁴⁸ Den tredje gruppen är relativt liten och räknas därmed ihop med grupp 4. Denna grupp har en graffitifrekvens mellan var 8-12:e meter samt mer än var 12:e meter. Här ingår stadens sydöstra del, vilken i sig inte var präglad av livlig social aktivitet, samt den nordvästra delen men även ett par av gatorna öster om forum.⁴⁹

Laurence sammanfattar sina resultat med att konstatera att denna metodik kan belysa gatans aktivitet sådan den utgjordes av såväl de boende som de förbipasserande. Kvarteren öster om forum uppvisade relativt få graffitimeddelanden, vilket har att göra med den höga dörrfrekvensen: det fanns inte utrymme nog att klottra ner sina meddelanden. Samtidigt utgjorde inte dessa gator huvudleder. Stadens huvudleder däremot tenderar att ha höga siffror både vad gäller graffiti och dörrar. Den främsta orsaken kan vara att dessa graffitimeddelanden var ämnade att läsas av både invånarna i Pompeji samt av de boende utanför som kom in till staden. Således skulle ett mönster kunna skönjas vad beträffar förekomsten av både invånare och utomstående samt vad gäller den sociala interaktionen dememellan.⁵⁰

Som en näst sista undersökning tittar Laurence på de olika typer av dörrar som finns i staden och skillanden som görs är den mellan ingången till en affär samt ingången, fauces, till ett atriumhus. Utan att gå närmre in på den utsatta formeln kan det konstateras att Pompeji inte dominerades av den dörrtyp som består av fauces flankerad av affärer, utan även affärens dörrtyp konkurrerar om utrymmet i staden. I regionerna I, II, V, VI och IX, men även i mer avskiljda delar av VII och VIII, uppvisas ett mönster av dominerande atriumhus, medan för de mer centrala kvarteren samt huvudlederna i stadens västra del uppvisas ett mönster av fler affärer och verkstäder.⁵¹

⁴⁷ Ibid. s. 97. För karta över grupp 1, se s. 98.

⁴⁸ Ibid. s. 97. För karta över grupp 2, se s. 98.

⁴⁹ Ibid. s. 97. För karta över grupp 3 & 4, se s. 99.

⁵⁰ Ibid. s. 100.

⁵¹ Ibid. s. 103.

Sammanfattningsvis pekar Laurence på att Pompejis gatunät ska ha följt en viss form av logik i det att de stora genomfartslederna präglades mer än andra gator av livlig social aktivitet. För detta gäller även den andel inresande som kunde befinna sig i staden och att kommunikationen mellan dessa och invånarna var livlig. De genomfartsleder som utnyttjades till störst del var den nordsydliga axeln, vilken var den troliga transportleden till den omgärdande landsbygden, medan den östvästliga axeln kommunicerade med stadens sjöhandel.⁵²

Slutligen granskar Laurence stadens *insulae*, kvarter, och var dörrarna är placerade i dessa. Syftet är återigen att få en bild av hur invånarna kan ha rört sig på gatorna. Ganska snabbt konstaterar Laurence att det inte går att göra en generell formel utifrån placeringen av dörrarna i varje insula eftersom skillnaderna är för stora. Som exempel kan nämnas att för regio VI:s del är en överväldigande majoritet av dörrarna placerade i den rektangulära insulans långa sida, medan för regio I:s del är majoriteten av dörrarna placerade i den rektangulära (och med liknande proportioner som den förra) insulans korta sida.⁵³ Istället väljer Laurence att granska dörrarnas placering i relation till stadens genomfartsleder, och låter regionerna VI och VII vara i fokus för studien. För båda regionerna finns direkta anknytningar till genomfartsleder såsom Via di Stabia, Via della Fortuna, Via dell'Abbondanza och Via del Foro. Den stora skillnaden mellan dessa två regioner är att den rätvinkliga regio VI, norr om forum, inte var ett distributivt område (d v s detta kvarter karaktäriserades inte av affärer) och således befann sig ett rörelsemönster *runtom* kvarteret snarare än *genom* det. Av detta att döma skulle relationen mellan invånare och utomstående vara "svagare" än den mellan invånare-
invånare. Många av regionens gator leder till forum och till region VII, öster om forum. Till skillnad från regio VI är regio VII stadens mest ickerätvinkliga (och även äldsta) stadsdel. Som tidigare har visats fanns här en hög frekvens av såväl dörrar som graffitimeddelanden (beroende dock på vilka gator som åsyftas), vilket kan vara en indikator på att denna region var livligt integrerad i staden. Laurence framlägger här en tes om att regio VII:s oregelbundenhet samt dess centrala position i staden var grunden

⁵² Ibid. s. 103.

⁵³ Ibid. s. 107. För karta över dörrarnas placering i stadens *insulae*, se s. 108.

till denna regions integrerande karaktär där invånarna kom i ständig kontakt med varandra.⁵⁴

Vidare undersöker han husens integration med respektive gata utifrån teorier om *relativ assymetri (space syntax theory)*.⁵⁵ De slutsatser Laurence kommer fram till är att bostadshusen i regio VI var betydligt större än de i regio VII, vilket i sin tur leder till att ett mindre antal människor skulle stöta på varandra i regio VI än i regio VII (eftersom den senare regionen har fler bostadshus).⁵⁶

IV. FAUCESMOSAIKERNAS DISTRIBUTION I POMPEJI – EN DISKUSSION OM RÖRELSEMÖNSTER

I förra kapitlet gavs en sammanfattning av Ray Laurences inflytelserika forskning om Pompeji och det urbana rörelsemönster som kan ha karaktäriserat staden. I följande avsnitt ska ett försök göras att applicera uppsatsens utvalda källmaterial på Laurences resultat. För att underlätta förståelsen är det lämpligt att på nytt upprepa uppsatsens frågeställningar. Syftet med denna provningsuppsats är att undersöka vilka hus i Pompeji som har mosaikgolv i fauces samt var i staden dessa hus är placerade. Utifrån studier av stadens gatunät och kvartersindelning, ämnar jag undersöka i vad mån placeringen av dessa faucesmosaiker kan ha varit beroende av just husens lokalisering. Slutligen, lämpar sig Laurences metodik för en större och mer gedigen undersökning?

De resultat Laurence kommer fram till utifrån sin undersökning av gatunätet i Pompeji är, att somliga regioner – och gator – var mer än andra präglade av social aktivitet och interaktion. Två regioner framstår som livliga stadsdelar och det är de sinsemellan olika regionerna VI och VII. Båda ligger i anknytning till forum, vilket är beläget i stadens sydvästliga del. Området kring forum präglades av religiösa, politiska och administrativa byggnader och regio VII, öster om forum, inrymde olika typer av hus, marknader, verkstäder och värdshus. I stadens mer östra delar fanns istället större (men färre)

⁵⁴ Ibid. ss. 112-113.

⁵⁵ Ibid. ss. 115-116. Denna teori baseras på Hillier & Hanson (1984), men av platsbrist (och av dess underordnade betydelse) väljer jag att inte redogöra för denna "morfiska" metodik.

⁵⁶ Ibid. s. 116.

bostadshus samt odlingsmarker, men även den stora amfiteatern och palaestran (regio II). I regio VIII, i stadens södra utkant, finns de två teatrarna, tre tempel, gladiatorkasernen samt Forum Triangulare. Den fjärdedel av Pompeji som inte är utgrävd täcker partier av regionerna I, III, IV, V och IX (se karta över Pompeji, fig. 23).

a. Husens placering i staden samt beskrivning av faucesmosaikerna

Var i staden återfinns då de 22 husen med faucesmosaiker och hur ser deras faucesmosaiker ut? För att börja i regionsordning påträffas ett hus i **regio I**. Längs med den stora huvudleden Via dell'Abbondanza ligger Casa di Paquio Proculo, I.7.1. Detta hus har en svartvit mosaik av en hund⁵⁷ (se fig. 1) och husets fasad vetter också mot denna stora gata.

Nästa region är **regio V** och Casa di Cecilio Giocondo, V.1.26. Detta hus har en svartvit mosaik föreställande en hund⁵⁸ (se fig. 2) och fasaden vetter mot Via di Vesuvio, vilket är namnet på norra delen av Via di Stabia.

Härefter följer fyra hus i **regio VI**: Casa delle Vestale, VI.1.6-8, Casa del Poeta Tragico, VI.8.3-5, Casa dell'Ancora (även kallad Casa dell'Ancora Nera), VI.10.7 och Casa del Fauno, VI.12.2. Det första huset ligger intill stadsdelen *Insula Occidentalis* vid den västra stadsmuren och de andra tre husen ligger i anknytning till den stora huvudleden Via delle Terme/Via della Fortuna. Det första huset är lite speciellt så till vida att det inte är själva dess fauces som har mosaikgolv (detta golv är marmorklätt); sådana fanns istället i två sidorum på var sin sida om ingången. Dessa "väntrum", varav det ena har en bänk,⁵⁹ har vita mosaikgolv med svarta inramningar och deras mittpartier består av kvadrater föreställande dels blomstermönster, dels geometriska mönster (se fig. 3).⁶⁰ Det andra huset har den välkända svartvita mosaiken föreställande en vakthund med inskriften *Cave canem (Varning för hunden)*⁶¹ (se fig. 4) och det tredje huset är uppkallat efter sin faucesmosaik som i svartvitt föreställer ett ankare (utöver ankaret finns ett parti

⁵⁷ Clarke 1979, s. 10.

⁵⁸ Clarke 1979, s. 11.

⁵⁹ www.pompeiiinpictures.com

⁶⁰ Pernice 1938, s. 110.

⁶¹ Clarke 1979, ss. 10-11.

som framställer ett geometriskt mönster) (se fig. 5).⁶² Det fjärde huset är det stora privatresidenset Casa del Fauno vars fauces har ett mosaikgolv bestående av olikfärgade tesseraestekar (se fig. 6). På trottoaren framför huset finns inskriften (i tesserae) *Have* (*Var hälsad*).⁶³ Fasaden på Casa del Poeta Tragico vetter mot Via delle Terme, Casa dell’Ancoras fasad vetter mot Via di Mercurio och Casa del Faunos fasad vetter mot Via della Fortuna, vilken är samma huvudled som Via delle Terme. Casa delle Vestales fasad vetter mot Via delle Consulare.

Söder om regio VI ligger **regio VII**, där nästa sex hus ligger. Dessa är Casa di M. Caesius Blandus, VII.1.40, Casa di Vedius Siricus, VII.1.47, Casa dell’Orso (även kallad Casa dell’Orso Ferito), VII.2.45, Casa del Marinaio, VII.15.2, Hus VII.16.13 och Casa di Aulo Umbricio Scauro, VII.16.15. Det första huset har en svartvit mosaik föreställande ett centralt roder flankerat av dels två delfiner, dels ett sjöodjur. Diagonalt över rodret löper en treudd, och i en mindre panel invid atriet framställs stängda stadsportar (se fig. 7).⁶⁴ Nästa hus har ett signinumgolv, men med dekorativa rader av vita tesseraestekar samt inskriften *Salve lucro* (*Var hälsad rikedom*) invid övergången till atriet (se fig. 8).⁶⁵ Det tredje huset i denna region är uppkallat efter sin faucesmosaik som föreställer en sårad björn (se fig. 9). Till skillnad från majoriteten av de andra faucesmosaikerna är denna mosaik färglagd. Mosaikgolvet är vitt och dekorerat med svarta geometriska mönster (kvadrater?), och i en kvadrat invid dörrkanten (mot gatan till) återfinns den brungrå björnen. Från dess ena sida blöder björnen ur ett djupt sår (rödfärgat). I kvadratens övre vänstra hörn står det skrivet *Have*.⁶⁶ Det fjärde husets faucesmosaik är endast synlig till hälften (golvet är täckt av grus), av vilken det framgår en vit grund och ett svart meandermönster (se fig. 10). Huset är uppkallat efter denna mosaik, vars övre panel en gång visade en sjösida med ett antal kolonner samt ett ankare och en delfin.⁶⁷ I nästa hus, som dessvärre inte tycks ha fått något namn, är endast kanterna synliga på

⁶² Pernice 1938, s. 78.

⁶³ Pernice 1938, s. 90; Hales 2003, s. 105.

⁶⁴ Clarke 1979, ss. 9-10.

⁶⁵ Pernice 1938, s. 113; Hales 2003, s. 110; Balch 2008, s. 36. Hales noterar dock felaktigt att denna inskrift skulle finnas på trottoaren utanför, likt inskriften vid Casa del Fauno. Pernice återger istället *Salve lucrum*, vilken kanske är den mer troliga inskriften. Till saken hör att partiet där inskriften slutar, inte finns bevarat idag (jag vet inte om den fanns 1938?). Balch däremot refererar till inskriften *Salve lucrū* (*Salve lucrum*).

⁶⁶ Hales 2003, s. 110; Balch 2008, s. 36. Som Balch observant påpekar nämner Hales inte denna inskrift i sin beskrivning av mosaiken.

⁶⁷ Pernice 1938, s. 64; Franklin 1990, s. 17; www.pompeiiinpictures.com

faucesmosaiken (resten är täckt av grus, men är sannolikt bevarad undertill). I kanterna återfinns en svart bård mot en vit bakgrund, och i hörnen går det att ana dekorativa blommor och två *kantharoi* (vinbägare) i svart (se fig. 11).⁶⁸ Slutligen har det sista huset endast kanterna kvar av faucesmosaiken, vilken visar en svart bård på en vit botten (se fig. 12).⁶⁹

Vad beträffar placeringen av dessa sex hus i regio VII kan husen delas in i två grupperingar: de första tre husen ligger i närheten av huvudleden Via di Stabia; rättare sagt öster om forum, och de sista tre husen ligger intill den sydvästra stadsporten Porta di Marina. Casa di M. Caesius Blandus' fasad vetter mot Via degli Augustali, Casa di Vedius Siricus' fasad mot Vicolo del Lupanare och Casa dell'Orsos fasad mot Via degli Augustali. Ur den andra gruppen finns två av husen, hus VII.16.13 och Casa di Aulo Umbricio Scauro, belägna i Insula Occidentalis, vilken här vetter ut mot stadsporten i sydväst och de suburbana baden precis utanför murarna. Dessa båda hus tycks vara sammanlänkade till varandra, och kan mycket väl ingå i ett större huskomplex.⁷⁰ Deras fasader vetter mot Vicolo del Gigante. Det sista huset, Casa del Marinaio, ligger också kring denna del och dess fasad vetter mot Vicolo del Gallo.

Nästa region är **regio VIII** och här finns sex hus med faucesmosaiker: Casa di Championnet I, VIII.2.1, Casa dei Mosaici Geometrici, VIII.2.16, "Palaestra", VIII.2.23 (som ibland benämns House of the Small Palaestra/House of the Wrestlers/Bath of Sarno), Casa del Cinghiale II, VIII.2.26, Casa di Giuseppe II, VIII.2.29 och Casa di Cinghiale I, VIII.3.8. Det första huset har olyckligtvis endast kanterna kvar av sin mosaik, men av dessa framgår det att bården är vit och dekorerad med ruterformade marmorbitar. Själva golvet ska ha varit svart och med inslag av större marmorbitar i olika former (se fig. 13).⁷¹ Nästa hus har en mosaik med vit botten och ett täckande svart rutmönster (se fig. 14).⁷² Det tredje huset är sannolikt ett bostadshus som har byggts om till en palaestra, och vid ombyggnationen fick huset denna stora svartvita mosaik som föreställer två brottande män (se fig. 15).⁷³ Det fjärde huset är uppkallat efter sin

⁶⁸ www.pompeiiinpictures.com

⁶⁹ www.pompeiiinpictures.com

⁷⁰ Curtis 1984, s. 557. Här omnämns att huskomplexet har ingångarna 12-16.

⁷¹ Pernice 1938, s. 97.

⁷² Pernice 1938, s. 76.

⁷³ Clarke 1979, s. 12.

faucesmosaik som är en vit mosaik med en svart meanderbård som inramar ett vildsvin (se fig. 16).⁷⁴ Det femte huset har en delvis bevarad mosaik som är svart, med en vit inramning och med ruterformade marmorstenar i rött (se fig. 17).⁷⁵ I det sista huset, Casa del Cinghiale I, är mosaiken vit och med inramande kvadrater. I en övre rektangulär panel finns ett vildsvin som blir attackerat av två hundar (se fig. 18).⁷⁶ Av dessa sex hus ligger fem stycken i en samlad närhet medan det sjätte huset (Casa del Cinghiale I) ligger enskilt vid Via dell'Abbondanza med en fasad som vetter ut mot denna huvudled. Strax norr om huset ligger dessutom själva forum och väster om huset står stadens basilika. De övriga fem ligger i regionens södra del och inte långt från Forum Triangulare. Casa di Championnets fasad vetter mot Via di Championnet, Casa dei Mosaici Geometricis fasad mot Via delle Scuole, Palaestrans fasad mot Via della Regina liksom Casa di Giuseppe II och Casa di Cinghiale II.

Den sista regionen i denna undersökning är **regio IX** där fyra hus finns: Casa di Marco Lucrezio, IX.3.5, Hus IX.5.6, House of the Restaurant, IX.5.14 och Casa del Centenario, IX.8.6. Det första huset har en vit mosaik med en svart inramning (se fig. 19).⁷⁷ Det andra huset har en delvis bevarad faucesmosaik som är vit och med en svart bård (se fig. 20).⁷⁸ Det tredje huset har också en vit mosaik med svart inramning samt en panel, mot atriet till, föreställande ett blomstermönster i voluter (se fig. 21).⁷⁹ Det sista huset har en svart mosaik med en vit inramning och själva panelen föreställer en sjöhäst som jagar en delfin (se fig. 22).⁸⁰ Av dessa fyra hus ligger tre längs med den stora huvudleden Via di Nola, mot vilken Casa del Centenarios och Hus IX.5.6:s fasader vetter, medan House of the Restaurants fasad vetter mot Via del Centenario. Det fjärde huset, Casa di Marco Lucrezio, ligger längs med Via di Stabia, mot vilken dess fasad vetter.

⁷⁴ Pernice 1938, s. 99.

⁷⁵ Pernice 1938, s. 73.

⁷⁶ Clarke 1979, s. 9.

⁷⁷ www.pompeiiinpictures.com

⁷⁸ Pernice 1938, s. 117.

⁷⁹ Pernice 1938, s. 117.

⁸⁰ Clarke 1979, ss. 11-12.

b. Husens placering i relation till varandra

Efter att ha placerat ut husen i staden är det möjligt att försöka bilda sig en uppfattning om faucesmosaikernas kontext. De regioner som inte är fullständigt utgrävda är regionerna I, III, IV, V och IX. Av dessa är regionerna III, IV och V fortfarande till stora delar täckta. Således är det inte konstigt att bilden av faucesmosaikernas distribution över Pompeji är fokuserad på ett par regioner (se karta över faucesmosaikernas placering i staden, fig. 24). Av de undersökta 22 mosaikerna återfinns en i regio I, en i regio V, fyra stycken i regio VI, sex stycken i regio VII, sex stycken i regio VIII och slutligen fyra stycken i regio IX.

Av placeringen att döma går det att skönja ett mönster i det att många av de undersökta husen tycks ligga i snar anslutning till varandra. Som exempel kan nämnas tre hus i regio VII, Casa M. Caesius Blandus, Casa di Vedius Siricus och Casa dell'Orso (nr 7, 8 och 9), vilka finns att hitta i två intilliggande insulae öster om forum. Detta mönster gäller även för tre hus i regio IX: Casa di Marco Lucrezio, Hus IX.5.6 och House of the Restaurant (nr 19, 20 och 21), vilka ligger vid Via di Nola i nordöst. Vidare har regio VII ytterligare ett kluster av undersökta hus: Casa del Marinaio, Casa di Aulo Umbricio Scauro och Hus VII.16.13 (nr 10, 11 och 12), vilka alla ligger intill stadens sydvästra stadsport Porta Marina. Även för regio VI:s del ligger tre hus i snar anslutning till varandra: Casa del Poeta Tragico, Casa dell'Ancora och Casa del Fauno (nr 4, 5 och 6). I närheten av dessa hus finns Forumtermerna, vilka ligger strax norr om själva forum. Som sista (och mest anmärkningsvärda) exempel bör nämnas regio VIII:s insula 2. I denna södra del av staden återfinns fem faucesmosaiker i samma kvarter. Denna insula 2 löper, i en något ojämn form, söder om forum – vid basilikan - och längs med den södra stadsporten, till Forum Triangulare. Här finns Casa di Championnet I, Casa dei Mosaici Geometrici, Palaestra, Casa del Cinghiale II och Casa di Giuseppe II (nr 13-17). Inte långt därifrån, i den norrom belägna insula 3, ligger Casa del Cinghiale I (nr 18).

Rent generellt går det att dela in uppsatsens faucesdistribution i en östlig del av Pompeji, och i en västlig. Om den nordsydliga huvudleden Via di Vesuvio/Via di Stabia får agera gräns påträffas 16 mosaiker i den västra delen av staden och sex mosaiker i den östra. Återigen är det noga att här markera att det är regionerna i den östra delen av

Pompeji som är endast delvis utgrävda, medan stadens andra halva är helt utgrävd. Det är i denna västra del som forum ligger, utöver Forum- och Stabiae-termerna samt Forum Triangulare med tempel och teatrar. Den östra delen, däremot, ska ha varit mer präglad av odlingsmarker, haft färre bostadshus men också varit säte för den stora amfiteatern och den intilliggande Palaestra.⁸¹ Det tydliga mönster som också framträder är att de hus som hade dekorerade faucesgolv i form av mosaiker huvudsakligen ligger i snar anslutning till stadens huvudleder. På Via dell'Abbondanza finns två hus (nr 1 och 18), Via di Vesuvio och Via di Stabia har två hus (nr 2 och 21), Via di Nola tre hus (nr 20, 21 och 22), Via degli Augustali två hus (nr 7 och 9), Via delle Terme och Via della Fortuna två hus (nr 4 och 6) och Via di Mercurio ett hus (nr 5). De resterande husen ligger på mindre gator, men vilka ändå är präglade av kommunikation till, exempelvis, stadsportharna (t ex nr 3 på Via delle Consolare som leder till Porta di Ercolano), samt längs med stadsmuren (nr 10-12 och 13-17).

c. Husens placering utifrån Laurences resultat

Om man utifrån Laurences resultat applicerar detta källmaterial går det att (på en allmängiltig nivå) avläsa den sociala aktiviteten på de granskade gatorna. Eftersom merparten av de studerade husen ligger vid stadens huvudleder kan man snabbt sluta sig till att nivån på det sociala gatulivet vid just dessa hus måste ha varit hög. För att ytterligare belysa detta faktum kan man titta närmare på hur grannutrymmet till vart och ett av dessa hus såg ut. Av de 22 husen har 14 stycken någon form av affär eller taverna vid någon av dörrens sidor (nr 2, 3, 4, 6, 7, 9, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21 och 22). I somliga fall flankeras dörren av två affärer. I ett par av de 22 husen finns, vid ingångens sida, en trappa som leder till en ovanvåning, och ett par andra hus har korridorsutrymmen som leder till badhus (nr 8 och 14 – d v s till Stabiae-termerna respektive Sarnobadet). Det är inte heller helt ovanligt att dessa hus har en bakre ingång också, likt de andra större husen i staden, vilken oftast finns på de mindre bakgatorna av kvarteret.⁸²

⁸¹ Ling 2005, s. 147.

⁸² George 1997, s. 307, not.22.

Av Laurences två första studier, distributionen av offentliga altaren respektive offentliga fontäner, har det redan konstaterats att dessa i huvudsak fanns jämnt spridda över stadens gatukorsningar, men ändå med en företrädelsevis placering vid huvudlederna. För de 22 husens del måste detta ha inneburit, för merparten, en relativ närhet till både altare och fontän. Vad gäller bagerierna med kvarnar fanns dessa främst längs med Via di Stabia samt i den norra delen av staden, men även kring forum, vilket innebär att flertalet av de granskade husen möjligtvis hade ett bageri i sitt kvarter. De bagerier som dock inte hade någon kvarn fanns närmast de boende kring forum, dvs i detta fall hus nr 7, 8 och 9, men även de tre husen i regio VI: nr 3, 4 och 5. De tre definierade textilverkstäderna låg generellt sett nära centrum, men även längs med Via di Vesuvio och Via di Stabia, vilket även här innebär en relativ närhet för majoriteten av de 22 husen. Metallverkstäderna finns även de längs med huvudlederna, men dock inte i centrum. De relativt få bordellerna, däremot, befinner sig i de östra kvarteren om forum, värdshuset likaså, samt kring stadsportharna och slutligen finns barerna belägna längs med huvudlederna och i vissa kvarter kring forum.

Den andra undersökning Laurence genomför är den som kanske är av större intresse för detta källmaterial. Av de 22 husen och deras respektive gator ingår 14 stycken i grupp 1 i undersökningen av antal dörrar på en gata. Detta innebär att dessa 14 hus finns belägna på gator som har dörrar inom var femte meter (nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 18, 19, 20 och 22). De övriga åtta husen ingår i grupp 2, vilken utmärks av dörrar mellan var sjätte och tionde meter (nr 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17 och 21). Husen i denna andra grupp ligger intill Porta Marina samt Forum Triangulare. Vad gäller antalet graffitimeddelanden per gata ingår 10 av studiens hus i grupp 1: graffiti inom var fjärde meter (nr 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 18, 19 och 21). I grupp 2, graffiti mellan var 4-8:e meter, påträffas fem av husen (nr 3, 4, 10, 20 och 22). I grupp 4, graffiti mer än var 12:e meter, finns ett hus (nr 13) och de övriga husens gator finns inte representerade alls i Laurences studie (nr 11, 12, 14, 15, 16 och 17).

Utifrån dessa siffror kan man alltså sluta sig till att flertalet av de 22 undersökta husen ligger på gator som har ett högt antal dörrar på respektive gata. Vad beträffar graffitigrupperna ingår visserligen 10 hus i grupp 1, men i övrigt finns det en spridning av husen bland grupperna; t ex finns sex hus på tre gator inte ens representerade: Vicolo del

Gigante, Via delle Scuole och Via della Regina. Av Laurences slutsatser att döma skulle det innebära att merparten av studiens hus ligger på gator som i båda avseenden är präglade av livlig social aktivitet.

d. Husens arkitektoniska status

Av de undersökta husen är samtliga atriumhus och i somliga fall t o m dubbelatriumhus. Inom forskningen om den pompejanska arkitekturen är det inte helt ovanligt med försök till indelningar av de olika hustyperna och deras varierande storlekar.⁸³ Den holländska Pompeji-forskaren Astrid Schoonhoven har också katalogiserat flertalet av Pompejis hus och enligt henne kan man utgå ifrån sju olika byggnadstyper (samt en åttonde som inbegriper hortikultur och en nionde som inbegriper de offentliga byggnaderna).⁸⁴ För denna undersöknings del finns 15 av 22 hus med i hennes katalog, och de grupper som är aktuella är grupp 4-7:

Type 4: As 3 [house with one *atrium* or (*pseudo-*) *peristylum*, min. anm.] with commercial area

Type 5: House with an *atrium* and decorative garden or *pseudo-peristylum*

Type 6: House with an *atrium* and *peristylum* or two *atria*

Type 7: As 6 with an added *atrium* and/or (*pseudo-*) *peristylum*/decorative garden⁸⁵

I grupp 4 ingår endast ett hus: Hus IX.5.6, och i grupp 5 två hus: Casa del Poeta Tragico och Casa dell'Orso. Grupp 6 inbegriper fem hus: Casa di Paquio Proculo, Casa dell'Ancora, Casa di M. Caesius Blandus, Casa del Cinghiale I och Casa di Marco Lucrezio. Slutligen i grupp 7 finns sex hus: Casa di Cecilio Giocondo, Casa delle Vestale, Casa del Fauno, Casa del Marinaio, House of the Restaurant och Casa del Centenario.⁸⁶ De åtta hus som inte finns representerade är följande: nr 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16 och 17, vilka nästan samtliga är de i regio VIII, insula 2 (vilket kan tyckas vara anmärkningsvärt med tanke på att många av dessa hus borde ingå i antingen grupp 6 eller 7⁸⁷).

⁸³ För vidare läsning samt ytterligare försök till indelningar, se bl a Wallace-Hadrill 1994, kap. 5; Robinson 1997; Grahame 2000, kap. 8.

⁸⁴ Schoonhoven 2003, s. 243.

⁸⁵ Schoonhoven 2003, s. 243.

⁸⁶ Schoonhoven 2003, ss. 243-262 (appendix 1).

⁸⁷ För bilder och planritningar, se www.pompeiiinpictures.com

Av Schoonhovens katalog går det alltså att sluta sig till att flera av de granskade husen är stora hus; inte sällan med dubbelatrium och peristylträdgårdar. Det är således troligt att dessa ägare tillhörde en välbärgad samhällsklass som inte tvekade att visa upp sin rikedom.⁸⁸ Vidare kan det vara sannolikt att dessa husägare var respektabla paterfamilias som varje morgon mottog en skara klienter.⁸⁹ Jeremy Hartnett har på detta forskningsområde gjort en intressant studie över de kvarvarande gatubänkar som finns i Pompeji. Sammantaget rör det sig om ca hundra stycken och de finns belägna längs med byggnader. Dock är Hartnett noga med att påpeka att dessa bänkar inte endast ska ha fyllt en avlastande funktion för den väntande klienten; många bänkar finns även utanför barer och värdshus.⁹⁰ Av de hus som behandlas i denna uppsats är det endast två som ingår i Hartnetts studie och det är Casa di Aulo Umbricio Scauro och Casa del Centenario.⁹¹ Det första huset har en bänk längs med fasaden, medan det andra huset har ett stort antal ingångar (eftersom det är ett mycket rymligt hus) från Via di Nola, där också fem bänkar står mot husväggen.⁹² Den information som Hartnetts karta över bänkarnas distribution ger är intressant ur den aspekten att somliga regioner inte alls tycks finnas representerade. Hela den sydvästra delen av Pompeji gapar tom på bänkar; istället belyses de norra och östra delarna.⁹³

En husägare var enligt lagen skyldig för underhållet av den trottoar som löpte framför huset, vilket bl a kunde resultera i att husägaren rent av valde att pryda trottoaren. På så sätt kunde han distansera sig själv och sitt hem från grannarna.⁹⁴ Det främsta exemplet i Pompeji är Casa del Faunos trottoar som är dekorerad med inskriften *Have (Var hälsad)*. Men även ett annat hus av intresse är Casa del Cinghiale I, vars ägare lät dekorera trottoaren med vita tesseraestener i olika mönster mot den röda

⁸⁸ Wallace-Hadrill 1994, s. 49.

⁸⁹ För flertalet av dessa husägare finns hypotetiska identifieringar: t ex ägdes Casa del Marinaio av en politiker vid namn Lollius Fuscus, Casa di Vedius Siricus av en politiker som namngivit huset, detsamma gäller för Casa di Paquio Proculo, medan Casa di Cecilio Giocondo ägdes av en bankman vid namn Caecilius Iucundus och Casa del Centenario av en politiker vid namn A. Rusticus Verus; se Leach 2004, s. 177 och kap. 6.

⁹⁰ Hartnett 2008, s. 95.

⁹¹ Som nämnts tidigare i uppsatsen har Casa delle Vestales ena väntrum (ingång 8) en bänk, men denna omnämner inte Hartnett.

⁹² Hartnett 2008, ss. 97 och 102, not 32.

⁹³ För karta över bänkarnas distribution i Pompeji, se Hartnett 2008, s. 94.

⁹⁴ Hartnett 2008, ss. 100-101.

signinumbakgrunden.⁹⁵ Uppenbarligen fanns ett intresse hos husägaren att, även med hjälp av bänkar, väcka uppmärksamhet från dem som passerade på gatan. En bänk utanför ett finare hem kunde skvallra om husets status, oavsett närvaro eller frånvaro av klienter.⁹⁶

Som en sista granskning är det intressant att titta lite närmare på de faktiska mosaikmotiven i fauces, eftersom dessa motiv kan bidra med ytterligare förståelse för synen kring den offentliga och privata sfären. Av de 22 faucesmosaikerna är alla utom tre (nr 6, 8 och 9) utförda enligt den svartvita tekniken, vilket var en teknik som introducerades kring 20 f.Kr., och som nådde sin höjdpunkt under det första århundradet e.Kr.⁹⁷ Ytterligare en teknik inom den svartvita mosaiktraditionen är den svartfiguriga, vilket enkelt innebär svarta figurer mot en vit botten, och bland de aktuella faucesmosaikerna har åtta stycken svartvita figurframställningar. Det rör sig om hundar (nr 1, 2, 4 och 18), delfiner (nr 7 och 22), vildsvin (16 och 18), en sjöhäst (nr 22), men även ett par brottare (nr 15). Till denna skara hör egentligen Casa del Marinaio (nr 10) som en gång i tiden ska ha haft en delfin avbildad på sin faucesmosaik. Merparten av de andra svartvita mosaikerna har geometriska mönster, men det finns även ett ankare (nr 5, vilket även nr 10 ska ha haft, utöver delfinen), ett par kantharoi (nr 11) samt blomstermönster (nr 11 och 21). En figurframställning finns också av en björn (nr 9), men denna björn är brunlagd. De övriga två mosaiker som *inte* kan räknas till den svartvita tekniken är Casa del Faunos olikfärgade mosaik med geometriskt mönster och opus signinum-golvet i Casa di Vedius Siricus. Ett fyrtal av alla faucesmosaikerna har även inskrifter (benämningen fauces är något missvisande här eftersom den inte kan gälla för alla): *Cave canem* (Varning för hunden), *Have* (Var hälsad), *Salve lucro* (Var hälsad rikedom). Dessa personliga detaljer på golven ska, enligt somliga forskare, tolkas ingå i den grekiska mosaiktraditionen. Hit hör även motivet av ankaret.⁹⁸

Frågan om vad den ikonografiska framställningen på dessa mosaiker kan symbolisera ligger egentligen utanför ramen för denna uppsats. Ändå bör ett par rader ägnas åt denna intressanta mosaiksymbolik eftersom det i allra högsta grad ingår i den

⁹⁵ Hartnett 2008, s. 101.

⁹⁶ Hartnett 2008, ss. 107-108.

⁹⁷ Clarke 1979, xix.

⁹⁸ I Pompeji finns även inskrifterna *Cras credo* i II.8.6 och namnet *M. Spurius Mesor* i Casa di M. Spuri Mesoris, VII.3.29, men på vilka av husens golv framgår dessvärre inte; Curtis 1984, s. 565.

antika föreställningen om den offentliga respektive privata sfären. För att förstå syftet med dessa mosaiker är det viktigt att inte omedelbart föra in dem i en och samma kategori. Det är snarare troligt att mosaikerna som sådana bar på olika budskap (förutsatt att deras motiv var laddade med symbolik). De mosaiker som t ex endast har en svart bård runt en vit bakgrund fyller sannolikt ingen annan funktion än att vara en statusfylld dekor. De figurativa framställningarna, utöver inskrifterna, är antagligen de som vållar mest huvudbry för den moderna forskaren. För att överhuvudtaget kunna nysta i den troliga mosaiksymboliken måste man ha närmre kunskap om husägaren, men dessvärre är identiteten känd enbart beträffande en minoritet pompejanska invånare.⁹⁹ De följande exempel som ges är tidigare tolkningar av ägarens profession, sett utifrån mosaikernas motiv. Som första exempel är ägaren till Casa di Aulo Umbricio Scauro, vars (visserligen) mosaikklädda impluvium har bidragit med kunskap om dennes identitet. I vartdera hörnet av impluviet fanns, vid utgrävningarna av huset 1958-59, framställningar av små amforor samt inskrifter som hänvisade till en förmögen och framgångsrik gaurum-handlare, *Aulus Umbricius Scaurus*.¹⁰⁰ Även ankaret i Casa dell' Ancora antas belysa ägarens yrke såsom sjöman eller handelsresande,¹⁰¹ Casa del Marinaios (idag försvunna) marina motiv kanske likaså, samt den sårade björnen som (hypotetiskt) har blivit tolkad som en symbol för denne ägares framgång såsom ansvarig för björntillförseln till amfiteatern.¹⁰² Inskriften i Casa di Vedius Siricus har tolkats som att den symboliserar ägarens hyllning till sin personliga (och ekonomiska) framgång,¹⁰³ vilket även kan vara en förklaring som gäller för Casa di Caesius Blandus' delfiner och heraldiska motiv. Hunden som motiv vid en ingång är kanske inte lika svårtydbar, även om det finns antydningar om att dessa skulle kunna ha haft en djupare symbolisk mening (såsom apotropeiska beskyddare).¹⁰⁴ Vidare visar de brottande männen vid Palaestrans ingång tydligt (och kanske välkomnande) vilken funktion byggnaden fyllde.

Det framgår alltså tydligt att de motiv som husägaren valde att dekorera sin faucesmosaik med var avsedda att visas upp för den övriga staden. Troligtvis uppfattades

⁹⁹ Bland denna forskning bör Castréns verk från 1975 ses som ett av de främsta, men även Della Cortes forskning (1965).

¹⁰⁰ Curtis 1984, ss. 559 och 561. Idag finns inte mosaikens hörn kvar in situ.

¹⁰¹ Richardson 1989, s. 329.

¹⁰² Hales 2003, s. 110.

¹⁰³ Raper 1977, s. 204; Hales 2003, s. 110.

¹⁰⁴ Clarke 1979, s. 11.

symboliken klart av grannen eller klienten, som antingen kunde låta sig imponeras av husägarens framgång, uppmantras att komma in eller avrådas från detta. Somliga ägare var mer än andra välkomnande, vilket *Have* är ett talande exempel på. Här tycks inte ägaren låta sig styras av faran för det främmande utan verkar föredra en öppnare livshållning gentemot grannskapet. Däremot kan man ställa sig något undrande till innehållet i mosaiken med den sårade björnen och inskriften *Have*. Vill ägaren välkomna gästen på samma gång som han uppvisar sina bedrifter? Finns inte risken att framställningen av en sårad björn snarare avskräcker än välkomnar? Här finns dock en överhängande risk att tolkningar kan vara för modernt präglade, d v s att forskaren (omedvetet) applicerar sin egen tids värderingar och uppfattningar på en annan tids samhälle.

Inom den pompejanska mosaikforskningen finns olika uppfattningar om faucesmosaikernas funktion. Shelley Hales följer den forskningstradition som karaktäriserar husets ingång, och sålunda även dess dekoration, som en skarp gräns av den privata sfären. Därför är det heller inte anmärkningsvärt att många av dessa mosaiker bär motiv som vill signalera svårtillgänglighet för gästen.¹⁰⁵ David L. Balch, däremot, är övertygad om att Hales har feltolkat det romerska atriumhuset. Balch anger bl a de vanligt förekommande bakdörrarna samt de flankerande affärerna, som i sin tur kunde ha ingångar in i huset, såsom tecken på att det romerska huset i själva verket var för ”läckande” för att på allvar fungera som en distinktion mellan de som befann sig i huset och de som befann sig utanför.¹⁰⁶ Båda tolkningarna är intressanta och viktiga att bära i minnet då man diskuterar fauces utifrån den offentliga och privata sfären.

Vilka kan då ha haft tillgänglighet till dessa mosaiker? För att kunna få en inblick i denna fråga bör man granska den välbärgade invånarens rörelsemönster utifrån vilka platser i staden som var de centrala mötesplatserna. På morgonen, vid gryningen, mottog *patronus* sina klienter och tillsammans begav de sig till forum för att uträtta dagens affärsärenden. Efter ett par timmar (upp till ungefär fyra) var det tid för vila, vilket kunde inkludera besök på badhuset. Härefter följde den stora middagen och måhända underhållning, och då kunde *patronus* antingen hålla en bjudning hemma hos sig eller

¹⁰⁵ Wallace-Hadrill 1994, s. 118; Hales 2003, ss. 109-112.

¹⁰⁶ Balch 2008, ss. 35-38.

själv vara inbjuden som gäst hos någon annan patronus.¹⁰⁷ Sålunda framstår ett rytmiskt rörelsemönster för en patronus' dagliga verksamhet, och detta mönster återspeglar sig troligtvis för denna studies 22 hus och deras respektive ägare. Därför är det intressant att notera att merparten av de aktuella husen ligger vid huvudleder där många, boende som inresta, rörde sig, men även att husen tenderar att ligga i kluster. Har husägarna på detta vis inspirerats av varandra och nästintill tävlat om det rumsliga utrymme som kunde ges för att belysa samhällelig status? Kan andra patroni med följn ha inneburit en viktig komponent i det dagliga rörelseschemat, d v s hur viktiga var de förbipasserande grannarna (och övriga invånare) för husägarens uppvisning av framgång och rikedom? Eftersom denna välbärgade och mobila samhällsklass varje morgon skulle bege sig till forum är det intressant att ytterligare betona att många av de aktuella husen ligger i snar anslutning till denna fixpunkt. Och av dem som inte kan räknas hit befinner sig många hus i stället nära stadsmuren och portarna och bör således ha varit väl synliga för de inresande till staden. De fem hus som ligger i regio VIII, insula 2, är belägna nära den södra stadsmuren, men även i direkt anslutning till Forum Triangulare och dess teatrar och tempel. Även om merparten av denna studies 22 hus ligger i den helt utgrävda västra delen av Pompeji, är det nog ändå mer troligt att förklaringen till detta mönster ska sökas någon annanstans. Den främsta förklaringen tycks vara att närheten till forum, huvudlederna, stadsportarna, men kanske även teatrarna och templan vid Forum Triangulare, i sig innebar en stor genomströmning av människor. Faucesmosaikerna var avsedda att bli betraktade och uppskattade för den symbolik de signalerade, likaväl som den status de iklädde sina ägare. Det som vidare intresserar är att det endast är 22 atriumhus i Pompeji som har (bevarade) faucesmosaiker. Varför valde så få av stadens förmögna paterfamilias mosaikgolv vid husingångarna? Att låta dekorera faucesgolvet är inte alls ovanligt, tvärtom finns många bevarade opus signinum-golv. Däremot valde relativt få husägare att på ett distingerat vis pryda sina faucesgolv med mosaiker och det kan tyckas anmärkningsvärt.

Eftersom husen i den romerska staden till största sannolikhet inte hade någon numrering fick en främling på bästa sätt försöka hitta själv. Genom att bli hänvisad till olika riktmärken i staden såsom en bar, ett altare, en fontän samt affärer kunde den vilsne

¹⁰⁷ Laurence 2003, ss. 124-129.

hitta sin väg fram. Roger Ling diskuterar privathusen såsom riktmärken och att husen troligtvis benämndes efter sina ägare.¹⁰⁸ Det som lockar i denna tanke är den dekoration som vissa ägare valde att pryda sin fasad, men även trottoar, med. Kanske kan en inskrift på trottoaren, likt *Have*, ha fungerat som en guidning, men även de dekorationer som fanns i husen såsom faucesmosaikerna, förutsatt att portarna stod öppna för en nyfiken allmänhet.

Som en avslutning kan sägas att en större och mer noggrann undersökning på plats i Pompeji skulle leda till fler och mer sammansatta svar på frågan om faucesmosaikens funktion i det romerska *domus*. I en större undersökning skulle denna uppsats specifika gator och kvarter granskas närmre, bl a ur ett perspektiv rörande stadens *vicus*-indelning.¹⁰⁹ Ray Laurences undersökning av det urbana rörelsemönstret i Pompeji har banat väg för en ny generations forskning om denna stad, och hans forskning är i allra högsta grad viktig för förståelsen av det sociala samhället. Men den nya generationens forskning, utöver vad som redan har gjorts av Laurence (och för att inte glömma de romerska författare som diskuterar "stadens gatuliv"), skulle kunna innebära ytterligare en mer gedigen grund att stå på för den som är fascinerad av Pompeji ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv.

V. SAMMANFATTNING

Syftet med denna uppsats har varit att testa en forskningsmetodik som den engelske forskaren Ray Laurence har utgått utifrån i sitt arbete om Pompeji, *Roman Pompeii. Space and society* (1994). De frågor som ställdes i denna uppsats var vilka hus i Pompeji som har faucesmosaiker och var dessa hus är placerade. Kan man med hjälp av Laurences metodik kring rörelsemönster utröna huruvida dessa husägare, på ett medvetet plan, valde att dekorera sina ingångar med mosaiker utifrån var i staden deras hus var belägna? Eftersom en grundlig undersökning av denna typ hade behövt dels mer tid, dels insamling

¹⁰⁸ Ling 1990, ss. 209-211.

¹⁰⁹ Pompeji antas ha varit indelad i fem vici och för vidare läsning, se Ling 1990; Laurence 2003, kap. 3. För vicus-indelningen av Rom, se Lott 2004.

av material på plats i Pompeji, fick denna uppsats formen av en synopsis, d v s som en förstudie. Den sista, och viktigaste, frågan har varit huruvida Laurences metodik lämpar sig för att genomföra denna större och mer grundliga undersökning.

Laurences arbetsmetod kan delas in i två större grupper: dels lokaliseringen av Pompejis altare, fontäner, barer, bordeller och olika typer av verkstäder, dels uträkningar av antal dörrar och graffitimeddelanden per gata samt hur kvarteren dominerades av olika dörrtyper (d v s fauces- eller affärsingångar). De resultat som framkommer är att stadens huvudleder är de naturliga stråk som flest människor, och trafik, har använt. Forum vid stadens sydvästra del var stadens fixpunkt och som sådan en plats där invånare och inresta kom i ständig kontakt med varandra. Av Pompejis bevarade faucesmosaiker finns idag 22 stycken och många framställer djur eller geometriska mönster. Alla 22 hus ligger i snar anslutning till stadens huvudleder och ett stort antal ligger i närheten av forum, men även längs med stadsmuren. Eftersom alla dessa hus är atriumhus är det sannolikt att husägarna var respektabla *paterfamilias* och deras medvetna val av dekoration var avsedd att imponera dels klienter, dels andra respektabla män av samma rang. Anmärkningsvärt nog påträffas många av dessa hus i närheten av varandra, vilket leder tanken till att det fanns ett medvetande hos husägarna om mosaikernas betydelse som statusobjekt för grannskapet. Laurences forskning om rörelsemönster i Pompeji utgör, som jag ser det, en solid grund att stå på. Och den nya forskning som kommit i detta kölvatten kan bidra med ny förståelse för detta antika samhälle sett ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv.

VI. BIBLIOGRAFI

- Allison 2004 Allison, P. M., *Pompeian households. An analysis of the material culture* (Monograph 42, Cotsen Institute of Archaeology, University of California), Los Angeles 2004.
- Balch 2008 Balch, D. L., *Roman domestic art and early house churches*, Tübingen 2008.
- Blake 1930 Blake, M., 'The pavements of the Roman buildings of the Republic and the early Empire', *MAAR* 8, Rome 1930.
- Brothers 1996 Brothers, A. J., 'Urban housing', i Barton, I. M. (ed.), *Roman domestic buildings*, Exeter 1996. ss. 33-64.
- Castrén 1975 Castrén, P., *Ordo populusque Pompeianus. Polity and society in Roman Pompeii*, Roma 1975.
- Carlstein 1984 Carlstein, T., *Time resources, society and ecology. On the capacity for human interaction in space and time*, London 1984.
- Clarke 1979 Clarke, J. R., *Roman black-and-white figural mosaics*, New York 1979.
- Clarke 1991 Clarke, J. R., *The houses of Roman Italy, 100 B.C.-A.D. 250. Ritual, space and decoration*, Berkeley, Los Angeles & Oxford 1991.
- Curtis 1984 Curtis, R. I., 'A personalized floor mosaic from Pompeii' *AJA* 88:4, 1984. ss. 557-566.
- Della Corte 1965 Della Corte, M., *Case ed abitanti di Pompei*, Napoli 1965 (3:e utg.).
- Dunbabin 1999 Dunbabin, K. M. D., *Mosaics of the Greek and Roman world*, Cambridge 1999.
- Ellis 2004 Ellis, S. J. R., 'The distribution of bars at Pompeii: archaeological, spatial and viewshed analyses' *JRA* 17:1, 2004. ss. 371-384.
- Franklin 1990 Franklin, J. L., *Pompeii: the "Casa del Marinaio" and its history*, Roma 1990.

- George 1997 George, M., 'Repopulating the Roman house' i Rawson, B. & Weaver, P. (eds.), *The Roman family in Italy: status, sentiment, space*, Oxford 1997. ss. 299-319.
- Grahame 2000 Grahame, M., *Reading space: social interaction and identity in the houses of Roman Pompeii. A syntactical approach to the analysis and interpretation of built space* (BAR International Series 886), Oxford 2000.
- Hales 2003 Hales, S., *The Roman house and social identity*, Cambridge 2003.
- Hartnett 2003 Hartnett, J., *Streets, street architecture, and social representation in Roman Italy*, (diss.) University of Michigan 2003.
- Hartnett 2008 Hartnett, J., "'Sic quis hic sederit", streetside benches and urban society in Pompeii', *AJA* 112:1, 2008. ss. 91-119.
- Herbert & Thomas 1982 Herbert, D. T. & Thomas, C. J., *Urban geography. A first approach*, Chichester 1982.
- Hillier & Hanson 1984 Hillier, B. & Hanson, J., *The social logic of space*, Cambridge 1993 (1984).
- Laurence 2003 Laurence, R., *Roman Pompeii. Space and society*, London 2003 (1994).
- Leach 1997 Leach, E. W., 'Oecus on Ibycus: Investigating the vocabulary of the Roman house', i Bon, S. E. & Jones, R. (eds.), *Sequence and space in Pompeii* (Oxbow Monograph 77), Oxford 1997. ss. 50-72.
- Leach 2004 Leach, E. W., *The social life of painting in ancient Rome and on the bay of Naples*, Cambridge 2004.
- Ling 1990 Ling, R., 'A stranger in town: finding the way in an ancient city' *GR* 14, 1990, ss.157-170.
- Ling 1998 Ling, R., *Ancient mosaics*, London 1998.
- Ling 2005 Ling, R., *Pompeii. History, life and afterlife*, Stroud 2005.

- Lott 2004 Lott, J. B., *The neighborhoods of Augustan Rome*, Cambridge 2004.
- Moeller 1976 Moeller, W. O., *The wool trade of ancient Pompeii*, Leiden 1976.
- Owens 1996 Owens, E. J., 'Residential districts' i Barton, I. M. (ed.), *Roman domestic buildings*, Exeter 1996. ss. 7-32.
- Pernice 1938 Pernice, E., 'Pavimente und figürliche Mosaiken', i *Die hellenistische Kunst in Pompeji*, VI, Berlin 1938. ss. 1-186.
- Poehler 2006 Poehler, E. E., 'The circulation of traffic in Pompeii's Regio VI', *JRA* 19:1, 2006, ss. 53-74.
- PPM* *Pompei: pitture e mosaici*, Pugliese Carratelli, G. (ed.), Roma 1990-2003.
- PPP* *Pitture e pavimenti di Pompei*, Bragantini, I., de Vos, M., Parise Badoni, F. och Sampaolo, V. (eds.), Roma 1981-1992.
- Raper 1977 Raper, R. A., 'The analysis of the urban structure of Pompeii: a sociological examination of land use (semi-micro)', i Clarke, D. L. (ed.), *Spatial archaeology*, London, New York & San Francisco 1977, ss. 189-221.
- Richardson 1989 Richardson, L., *Pompeii. An architectural history*, Baltimore & London 1989 (1988).
- Robinson 1997 Robinson, D. J., 'The social texture of Pompeii' i Bon, S. E. & Jones, R. (eds.), *Sequence and space in Pompeii* (Oxbow Monograph 77), Oxford 1997. ss. 135-144.
- Schoonhoven 2003 Schoonhoven, A. V., *Metrology and meaning in Pompeii. The urban arrangement of Regio VI*, Leiden 2003.
- Wallace-Hadrill 1994 Wallace-Hadrill, A., *Houses and society in Pompeii and Herculaneum*, Princeton 1994.
- Wallace-Hadrill 1995 Wallace-Hadrill, A., 'Public honour and private shame: the urban texture of Pompeii', i Cornell, T. J. & Lomas, K. (eds.), *Urban society in Roman Italy*, London 1995. ss. 39-62.

Zanker 2000

Zanker, P., *Pompeii. Public and private life*, Cambridge, Mass. & London 2000 (1995).

ELEKTRONISKA KÄLLOR:

www.pompeiiinpictures.com (090318)

VII. BILAGA

(bilderna är hämtade från www.pompeiiinpictures.com förutom fig. 2: Clarke 1979; fig 23 och 24: bearbetade kartor från Laurence 2003)

fig. 1 Casa di Paquio Proculo

fig. 2 Casa di Cecilio Giocondo

fig. 3 Casa delle Vestale

fig. 4 Casa del Poeta Tragico

fig. 5 Casa dell' Ancora

fig. 6 Casa del Fauno

fig. 7 Casa di M. Caesius Blandus

fig. 8 Casa di Vedius Siricus

fig. 9 Casa dell'Orso

fig. 10 Casa del Marinaio

fig. 11 Hus, VII.16.13

fig. 12 Casa di Aulo Umbricio Scauro

fig. 13 Casa di Championnet I

fig. 14 Casa dei Mosaici Geometri

fig. 15 "Palaestra"

fig. 16 Casa del Cinghiale II

fig. 17 Casa di Giuseppe II

fig. 18 Casa del Cinghiale I

fig. 19 Casa di Marco Lucrezio

fig. 20 Hus, IX.5.6

fig. 21 House of the Restaurant

fig. 22 Casa del Centenario

fig. 23 Karta över Pompeji

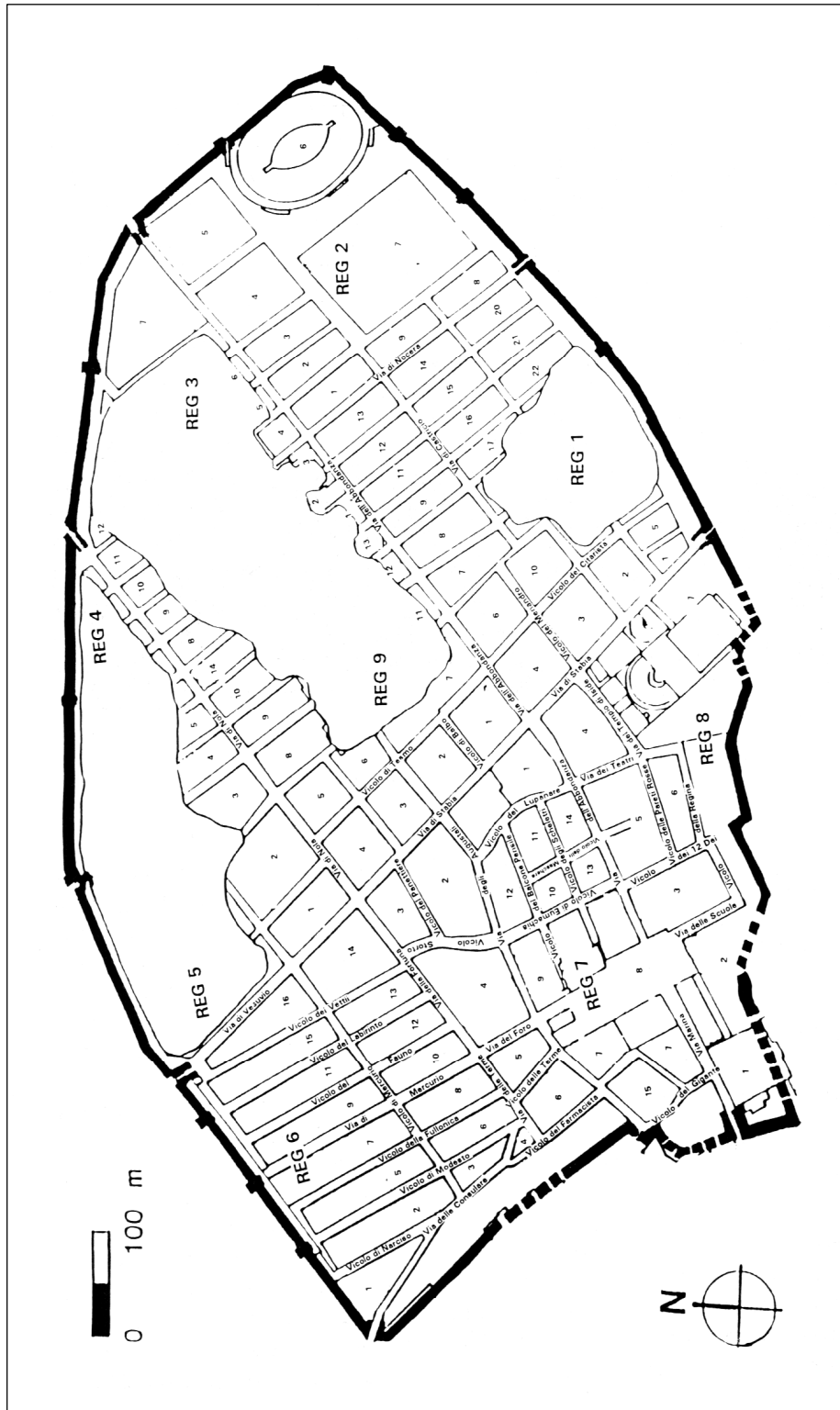

fig. 24 Karta över faucesmosaikernas distribution i Pompeji

